

VAI TRÒ CỦA ASEAN TRONG GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP, XUNG ĐỘT BIÊN GIỚI CAMPUCHIA - THÁI LAN TRONG THẾ KỶ XXI^(*)

TRẦN NGỌC DŨNG^(**)

Ngày nhận bài: 10/01/2026 Ngày thẩm định: 14/01/2026 Ngày duyệt đăng: 27/02/2026

Tóm tắt: ASEAN có vai trò quan trọng trong hòa giải xung đột giữa các thành viên. Tuy nhiên, trên thực tế, mặc dù ASEAN đạt được một số kết quả nhất định trong nhiệm vụ trung gian, hòa giải xung đột nhưng không giải quyết được triệt để tranh chấp. Những kết quả đó phản ánh đúng nguyên tắc trung lập, không can thiệp và cơ chế giải quyết tranh chấp nội khối theo phương thức ASEAN. Xung đột Campuchia - Thái Lan cho thấy, ASEAN đang gặp nhiều thách thức trong việc thực thi hiệu quả nguyên tắc và cơ chế hoạt động của mình, nhất là trong bối cảnh mong muốn thúc đẩy vai trò trung tâm trong cấu trúc khu vực. Qua nghiên cứu trường hợp xung đột giữa Campuchia và Thái Lan giai đoạn 2008 - 2013 và năm 2025, bài viết phân tích, đánh giá vai trò của ASEAN trong bảo đảm hòa bình, an ninh khu vực với những nỗ lực góp phần giảm thiểu xung đột, tiến tới trung gian hòa giải.

Từ khóa: Campuchia; hòa bình khu vực; Thái Lan; vai trò của ASEAN; xung đột biên giới

1 Mở đầu

Campuchia và Thái Lan có lịch sử quan hệ thăng trầm, một mặt phát triển tích cực lên Đối tác chiến lược năm 2024, nhưng mặt khác, thường xuyên xảy ra tranh chấp và xung đột biên giới. Ba lần xung đột tiêu biểu được ghi nhận là giai đoạn 1954 - 1962, 2008 - 2013 và năm 2025. Trong đó, xung đột lần thứ hai và thứ ba diễn ra khi cả hai nước đều là thành viên ASEAN. Xung đột giữa hai thành viên đã đặt ra những vấn đề lớn cho ASEAN

trong việc khẳng định vai trò trung gian, hòa giải, góp phần duy trì an ninh và hòa bình khu vực. Trong cả hai lần xung đột biên giới Campuchia - Thái Lan gần đây, ASEAN đều có những động thái can dự, nhưng thực tế chỉ đạt được một số kết quả nhất định. Điều đó cho thấy, ASEAN đang gặp những thách thức lớn trong việc giải quyết mâu thuẫn nội bộ dù có nhiều nỗ lực mang tính thể chế và ngoại giao nhằm duy trì hòa bình, an ninh khu vực. Việc nghiên cứu và khái quát hóa vai trò của ASEAN trong giải quyết mâu thuẫn nội khối thông qua trường hợp quan hệ Campuchia - Thái Lan có ý nghĩa quan trọng, qua đó hiểu hơn về nguyên tắc, cách thức hoạt động của ASEAN, cũng như những vấn đề đặt ra cho tổ chức này trong mục tiêu khẳng định vai trò trung tâm của cấu trúc khu vực đang định hình.

^(*) Bài viết trong khuôn khổ Nhiệm vụ khoa học và công nghệ cấp Bộ 2025-2026 về “Hợp tác của Campuchia với Tiểu vùng sông Mekong trong bối cảnh mới”, mã số KHXXH/NV/2025-126, do TS. Trương Quang Hoàn làm chủ nhiệm

^(**) PGS, TS, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

2. Lịch sử tranh chấp, căng thẳng, xung đột biên giới Campuchia - Thái Lan

Nguyên nhân của xung đột biên giới Campuchia - Thái Lan có tính lịch sử, gắn liền với tác động của chủ nghĩa thực dân, cụ thể là việc thực dân Pháp xâm lược Đông Dương và áp đặt tư duy biên giới phương Tây vào khu vực. Năm 1863, cả Pháp và Xiêm đều ép Campuchia công nhận sự bảo hộ của hai nước, nhường 02 tỉnh Pursat và Kampong Sawai cho Bangkok, khẳng định Battambang và Nakorn Siamrap thuộc về Xiêm⁽¹⁾. Hiệp ước Xiêm - Pháp năm 1867 công nhận quyền bảo hộ của Pháp ở Campuchia, đổi lại Pháp công nhận Battambang và Siem Reap thuộc Xiêm⁽²⁾. Quy ước Pháp - Xiêm năm 1893 buộc Bangkok phải từ bỏ các yêu sách đối với bờ trái sông Mekong và các cù lao trên sông, không được xây dựng căn cứ quân sự trong vòng 25 dặm ở bờ phải sông⁽³⁾. Quy ước năm 1904 buộc Xiêm nhượng lại phía nam dãy núi Dangrek⁽⁴⁾. Đường biên giới Campuchia - Xiêm sẽ chạy dọc theo đường phân thủy của dãy Dangrek và như thế phần lớn đền Preah Vihear sẽ thuộc lãnh thổ Xiêm. Hiệp ước năm 1907 buộc Xiêm trả lại Battambang, Siem Reap, Srisophon cho Pháp để được công nhận chủ quyền ở hữu ngạn sông Mekong, cảng Kratt và lãnh thổ Dan - Sai⁽⁵⁾. Tuy nhiên, khi Pháp lập bản đồ năm 1907, đền Preah Vihear lại nằm trong lãnh thổ Campuchia. Năm 1908, Pháp đã gửi cho Xiêm 44 tấm bản đồ, trong đó có 01 tấm về khu vực biên giới Dangrek. Xiêm không có bất cứ phản đối chính thức nào mà chỉ nói rằng biên giới thuộc dãy Dangrek vẫn chưa được thống nhất. Do đó, ở đầu thế kỷ XX, đền Preah Vihear thuộc lãnh thổ Campuchia do Pháp quản lý dù theo Hiệp ước năm 1904 thì thuộc Xiêm⁽⁶⁾.

Xung đột biên giới Campuchia - Thái Lan nổ ra giữa thế kỷ XX đến nay với 03 lần nổi bật là: 1954 - 1962, 2008 - 2013 và năm 2025, gây ra những tác động tiêu cực đến quan hệ song phương, thậm chí là cắt

đứt quan hệ ngoại giao. Năm 1941, Thái Lan được Nhật Bản ủng hộ đã chiếm lại Battambang và Siem Reap, đổi tên Preah Vihear thành Khao Phra Viharn⁽⁷⁾. Năm 1947, Hiệp định Washington buộc Bangkok phải trả lại Pháp những vùng đã chiếm. Năm 1954, Bangkok tái chiếm đền Preah Vihear sau khi Pháp thua trận ở Đông Dương⁽⁸⁾. Sự kiện này gây ra khủng hoảng, căng thẳng và xung đột trong quan hệ Campuchia - Thái Lan. Đàm phán bất thành, năm 1958 quan hệ ngoại giao đổ vỡ lần thứ nhất cho đến ngày 06/02/1959, khi Liên hợp quốc hòa giải⁽⁹⁾. Tháng 10/1961, quan hệ song phương đổ vỡ lần thứ hai. Tranh chấp được đưa lên Tòa án Công lý quốc tế tại La Haye (ICJ). Kết quả, ngày 15/6/1962, ICJ ủng hộ Campuchia, yêu cầu Thái Lan rút quân và hoàn trả những gì đã chiếm, lấy từ năm 1954. ICJ trao cho Campuchia quyền sở hữu đền Preah Vihear nhưng không nhắc đến khu vực đất đai rộng khoảng 4,6 km² xung quanh và cũng không đem đến một giải pháp ổn định cho tranh chấp⁽¹⁰⁾. Bangkok tuy không chấp nhận phán quyết trên nhưng không có những hành động pháp lý mới chống lại Phnom Penh.

Tranh chấp, xung đột lần thứ hai nổ ra năm 2008 khi UNESCO công nhận đền Preah Vihear là Di sản lịch sử văn hóa thế giới. Bangkok đã hỗ trợ Campuchia về hồ sơ trình lên UNESCO, nhưng sau khi được công nhận, Campuchia không đồng ý khắc thêm chữ Thái lên tám biển ghi danh ngôi đền mà gắn 01 tấm bằng với nội dung “Tự hào được sinh ra là người Khmer”. Điều này dẫn đến phong trào phản đối mạnh mẽ trong người dân Thái. Giao tranh nổ ra giữa năm 2008 buộc hai bên nối lại đàm phán của Ủy ban biên giới hỗn hợp (GBC) nhưng không tìm được tiếng nói chung⁽¹¹⁾. Dưới thời Thủ tướng Thái Lan Abhisit Vejjajiva (tháng 12/2008 - tháng 8/2011), hai nước đã xảy ra 06 lần đụng độ quân sự dọc biên giới: một lần vào năm 2009, ba lần vào năm 2010 và hai lần vào năm 2011⁽¹²⁾. Tháng 11/2009, hai nước triệu hồi Đại sứ. Tháng 12/2009, Thái Lan hủy bỏ

MOU đã ký với Campuchia năm 2001 về vấn đề chồng lấn biên giới biển. Campuchia đưa vấn đề ra Liên hợp quốc nhưng không được giải quyết ổn thỏa⁽¹³⁾. Tháng 11/2013, ICJ tái khẳng định Phán quyết năm 1962 về việc đền Preah Vihear thuộc Campuchia, nhưng cũng tuyên bố rằng bản đồ Campuchia cung cấp không làm rõ được biên giới ngoài mũi đất đang tranh chấp.

Tranh chấp và xung đột biên giới lần thứ ba nổ ra giữa năm 2025. Xung đột bùng nổ đợt đầu tiên vào tháng 7/2025 làm 48 người chết, hơn 300.000 người dân phải sơ tán⁽¹⁴⁾. Hai bên đạt thỏa thuận ngừng bắn vô điều kiện ngày 29/7/2025, ký Tuyên bố chung về thỏa thuận hòa bình ngày 26/10/2025. Dẫu vậy, xung đột tiếp tục nổ ra vào tháng 12/2025. Tính đến ngày 24/12/2025, phía Campuchia có 30 người thiệt mạng, 87 người bị thương, 636.536 người phải sơ tán⁽¹⁵⁾. Phía Thái Lan tuyên bố 23 người thiệt mạng, khoảng 300.000 dân bị ảnh hưởng. Đến ngày 27/12/2025, hai bên đạt thỏa thuận ngừng bắn ngay lập tức⁽¹⁶⁾. Tuy vậy, xung đột tiếp tục nổ ra đầu năm 2026 khi hai bên đều cáo buộc nhau vi phạm lệnh ngừng bắn vào ngày 06/01/2026⁽¹⁷⁾. Đến đầu tháng 02/2026, căng thẳng đã hạ nhiệt, nhưng chưa chấm dứt khi Campuchia khẳng định chủ quyền ở đền Ta Krabei và Tamone, còn Bangkok chuẩn bị hủy bỏ “Bản ghi nhớ 44” (ký năm 2001) về việc giải quyết các tranh chấp về ranh giới trên biển chồng lấn⁽¹⁸⁾.

3. Vai trò của ASEAN trong giải quyết mâu thuẫn Campuchia - Thái Lan

Thứ nhất, nguyên tắc, công cụ của ASEAN trong giải quyết tranh chấp

ASEAN có nhiều văn bản quy định mục tiêu, nguyên tắc và phương châm hành động trong giải quyết tranh chấp nội khối, như Tuyên bố về khu vực hòa bình, tự do và trung lập (ZOPFAN 1971), Hiệp ước hữu nghị và hợp tác ở Đông Nam Á (TAC 1976), hay Hiến chương năm 2008. TAC quy định nguyên tắc quan hệ giữa các thành viên là: tôn trọng chủ

quyền, bình đẳng và toàn vẹn lãnh thổ, không can thiệp vào công việc nội bộ, giải quyết các tranh chấp bằng biện pháp hòa bình, không sử dụng hoặc đe dọa sử dụng vũ lực, khuyến khích hợp tác tương hỗ⁽¹⁹⁾. TAC cũng đưa ra một phương thức giải quyết tranh chấp nội bộ là chủ thể tranh chấp có thể đề nghị thành lập một hội đồng cấp cao gồm bộ trưởng các nước thành viên; hội đồng này sẽ tư vấn các phương pháp giải quyết phù hợp, như hòa giải, trung gian, điều tra hoặc dàn xếp. Tuy nhiên, hội đồng này chỉ được lập nếu các bên tranh chấp đồng ý cần hỗ trợ từ bên thứ ba⁽²⁰⁾. Đồng thời, mọi quyết định của hội đồng cấp cao cũng cần sự đồng thuận của các thành viên. Điều 22 Hiến chương năm 2008 khẳng định rằng, ASEAN sẽ duy trì và thiết lập các cơ chế giải quyết tranh chấp trong tất cả các lĩnh vực hợp tác nội khối. Điều 23 quy định các bên tranh chấp có thể yêu cầu các phương thức hòa giải khác nhau, trong đó có Chủ tịch hoặc Tổng thư ký ASEAN làm bên thứ ba, hòa giải hoặc trung gian⁽²¹⁾. Các cơ chế giải quyết tranh chấp cũng được nêu rõ trong Điều 24, 25 và 26 Hiến chương năm 2008. Năm 2010, ASEAN ký Nghị định thư bổ sung Hiến chương năm 2008 về cơ chế giải quyết tranh chấp, nhấn mạnh mong muốn chuyển đổi thành một tổ chức với các cơ chế thực tiễn, hiệu quả và đáng tin cậy để giải quyết tranh chấp một cách kịp thời⁽²²⁾. Có thể thấy, ASEAN đã quy định rõ chuẩn mực và nguyên tắc hoạt động cũng như cách thức, cơ chế để có thể giải quyết hiệu quả mâu thuẫn, tranh chấp giữa các thành viên.

Thứ hai, ASEAN trong giải quyết xung đột 2008 - 2013

Trong giai đoạn này, ASEAN đạt được một số kết quả nhất định trong giải quyết xung đột Campuchia - Thái Lan, tạo điều kiện thuận lợi cho các cuộc đàm phán và thúc đẩy các bên tạm ngừng hành động thù địch, ngăn chặn xung đột leo thang, nhưng tổng thể không đóng vai trò quá lớn so với các bên trung gian khác⁽²³⁾. Kết quả đó đến

từ hai nguyên nhân chính: 1) các chủ thể xung đột không ưu tiên lựa chọn ASEAN như cơ chế giải quyết hàng đầu; 2) ASEAN không đưa ra được hành động hiệu quả để chấm dứt xung đột.

Một là, khi xung đột bùng nổ, các bên tranh chấp chưa chính thức tìm đến ASEAN. Campuchia trước tiên kêu gọi sự tham gia giải quyết của Liên hợp quốc ngày 18/7/2008, còn ASEAN chỉ nhận được một lời đề nghị không chính thức⁽²⁴⁾. Campuchia chưa tin vào vai trò hòa giải của ASEAN khi ông Surin Pitsuwan (người Thái) đảm nhiệm vai trò Tổng thư ký. Khi Chủ tịch ASEAN, Singapore kêu gọi hai nước kiềm chế, Việt Nam nhấn mạnh vấn đề nên được giải quyết trong khu vực, đồng thời với áp lực của Thái Lan, sự thiếu ủng hộ của Mỹ và Trung Quốc, Campuchia mới rút yêu cầu can dự từ Liên hợp quốc. ASEAN sau đó đã cố gắng thuyết phục hai bên giảm căng thẳng trong tháng 7/2008 nhưng chưa thành công trong việc giải quyết mâu thuẫn⁽²⁵⁾.

Hai là, các bên tranh chấp không đồng thuận về vai trò hòa giải của ASEAN. Tháng 8/2010, Campuchia đề nghị Việt Nam, Chủ tịch ASEAN, tìm cách giải quyết tranh chấp biên giới với Thái Lan. Tuy nhiên, Bangkok từ chối vai trò hòa giải của ASEAN và yêu cầu vấn đề được giải quyết song phương nên ASEAN không được can dự. Tháng 02/2011, Campuchia tin rằng, vấn đề sẽ khó có thể giải quyết trong khuôn khổ ASEAN nên một lần nữa đề nghị lên Liên hợp quốc. Liên hợp quốc kêu gọi các bên ngừng bắn, nhưng cho rằng nên giải quyết thông qua các nỗ lực song phương và khu vực, đồng thời không đồng ý cử quan sát viên đến vùng tranh chấp⁽²⁶⁾. Điều này tạo điều kiện cho ASEAN, cụ thể là Chủ tịch ASEAN (do Indonesia giữ), tham gia sâu hơn vào quá trình hòa giải. Sau cuộc gặp của các Bộ trưởng Ngoại giao ở các nước ASEAN ngày 22/02/2011, Indonesia đã làm trung gian cho một thỏa thuận, theo đó Campuchia

và Thái Lan sẽ nối lại đàm phán và đồng ý cho các quan sát viên quân sự đến khu vực tranh chấp⁽²⁷⁾. Campuchia đồng thuận nhưng Bangkok không cho phép bất kỳ người nước ngoài nào, kể cả Indonesia vào khu vực tranh chấp⁽²⁸⁾. Điều đó một lần nữa phá vỡ mọi cố gắng của ASEAN trong vai trò trung gian hòa giải.

Có thể nói, ASEAN đã tìm cách giải quyết mâu thuẫn Campuchia - Thái Lan, nhưng chỉ có thể kêu gọi hòa bình mà không có biện pháp cụ thể⁽²⁹⁾. Chủ tịch ASEAN (do Indonesia giữ) đã tổ chức được một loạt cuộc trao đổi không chính thức với Campuchia và Thái Lan, nhưng lại thất bại khi quân đội Thái từ chối các yêu cầu về quan sát viên⁽³⁰⁾. Khi xung đột tái diễn tháng 4/2011, cả Campuchia và Thái Lan không tìm đến ASEAN mà là ICJ để giải quyết mâu thuẫn. Thái Lan tuyên bố không tham gia GBC lần thứ tám do Indonesia tổ chức. Quân đội Thái Lan khẳng định vấn đề chỉ có thể giải quyết bằng quân sự⁽³¹⁾. Xung đột chấm dứt khi ICJ đưa ra phán quyết năm 2013.

Thứ ba, ASEAN trong giải quyết xung đột năm 2025

Một là, ASEAN đã nhanh chóng kêu gọi các bên kiềm chế tối đa và ngừng bắn ngay lập tức, quay trở lại bàn đàm phán với các biện pháp hòa bình, thúc đẩy đối thoại, chấm dứt xung đột⁽³²⁾. ASEAN tạo điều kiện thuận lợi, cung cấp các cuộc đối thoại, đưa ra các tuyên bố và hỗ trợ phái đoàn quan sát do Malaysia dẫn đầu đến vùng tranh chấp⁽³³⁾. Kết quả, ngày 28/7/2025, Campuchia và Thái Lan đã cam kết ngừng bắn vô điều kiện với vai trò trung gian của Malaysia, tạo điều kiện cho các cuộc gặp vào tháng 8 và 9 để giám sát hiện trường và đàm phán các hiệp ước ngừng bắn. Ngày 07/8/2025, hai nước ra Tuyên bố chung tại Malaysia về ngừng bắn, cho phép các quan sát viên ASEAN giám sát mọi việc⁽³⁴⁾. Campuchia và Thái Lan cũng tổ chức lại GBC để bàn bạc vấn đề biên giới. ASEAN cũng là nhân tố thúc đẩy hai bên ký

tuyên bố hòa bình trước sự chứng kiến của Thủ tướng Malaysia vào ngày 26/10/2025. Tuy nhiên, cả hai nước tuyên bố việc ngừng bắn không đơn thuần là kết quả từ những nỗ lực hòa giải của ASEAN, mà còn đến từ sự can thiệp của cường quốc bên ngoài, tạo ra những áp lực lớn buộc hai nước phải giảm leo thang xung đột và đi đến thoả thuận sớm⁽³⁵⁾.

Hai là, ASEAN đã lập Nhóm quan sát viên (AOT) để giám sát quá trình ngừng bắn tại những khu vực được phân công. Thành viên của nhóm gồm tùy viên quốc phòng của các quốc gia ASEAN đang thường trú ở Campuchia hoặc Thái Lan. Nhóm AOT thực hiện giám sát hiện trường và phối kết hợp với giám sát vệ tinh của Mỹ⁽³⁶⁾.

Như vậy, ASEAN đã thể hiện vai trò tích cực kêu gọi các bên kiềm chế, tìm kiếm sự đồng thuận, giám sát thực hiện để dẫn đến các thoả thuận ngừng bắn. Vai trò của Chủ tịch ASEAN (do Malaysia giữ) được khẳng định khi quốc gia này kiên trì kêu gọi các bên tham gia đàm phán. Cách tiếp cận “thâm lặng”, có định hướng rõ ràng của Malaysia trong bối cảnh ASEAN không có những công cụ hay thiết chế có tính ràng buộc mạnh đã góp phần thúc đẩy tính hiệu quả của nhiệm vụ hòa giải⁽³⁷⁾. Sau khi xung đột tái bùng nổ tháng 12/2025, ASEAN tiếp tục đóng vai trò thúc đẩy hòa bình với việc tổ chức Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao ngày 22/12/2025 để tìm cách hạ nhiệt căng thẳng. ASEAN đã ra Tuyên bố ghi nhận việc hai nước sẽ nối lại thảo luận ngừng bắn và tái họp GBC ngày 24/12/2025. Philippines, Chủ tịch ASEAN năm 2026 cũng tuyên bố sẵn sàng đóng vai trò trung gian hòa giải⁽³⁸⁾. Kết quả, Campuchia và Thái Lan ra tuyên bố chung về chấm dứt đưng độ ngày 27/12/2025. Việc xung đột tái bùng nổ ngày 06/01/2026 cho thấy, dù ASEAN có nỗ lực tìm kiếm giải pháp giảm căng thẳng, thúc đẩy các bên đàm phán thì vẫn còn đó nhiều vấn đề nội tại của Campuchia và Thái Lan khiến cho kết quả không được như kỳ vọng⁽³⁹⁾.

4. Nhận xét

Tranh chấp và đưng độ biên giới Campuchia - Thái Lan có nguyên nhân cơ bản là hậu quả từ chính sách thực dân của Pháp. Tranh chấp, đưng độ, xung đột biên giới Campuchia - Thái Lan không chỉ là câu chuyện song phương, mà trở thành vấn đề khu vực và quốc tế, kéo theo sự can dự của nhiều tổ chức quốc tế khác nhau. Trong hai lần gần nhất, ASEAN đều tìm cách giải quyết mâu thuẫn nội bộ theo phương thức ASEAN với cách thức chủ yếu là đối thoại, tham vấn. Dẫu vậy, thực tế cho thấy, thành công của ASEAN dường như chỉ dừng lại ở việc kêu gọi các bên giảm căng thẳng, hạn chế xung đột leo thang, tạo điều kiện để ngồi vào bàn đàm phán, tiến tới ngừng bắn chứ không can dự trực tiếp để giải quyết tận gốc xung đột.

Trường hợp Campuchia - Thái Lan cho thấy rõ mục tiêu, nguyên tắc và cơ chế hoạt động của ASEAN là bên thứ ba trung gian hòa giải mối quan hệ chứ không can dự trực tiếp vào mâu thuẫn giữa các thành viên. Nếu nhìn vào đúng mục tiêu đó thì rõ ràng ASEAN đã đạt được những thành tựu nhất định; nhưng nếu kỳ vọng cao hơn về vai trò của tổ chức trong bảo đảm an ninh, hòa bình trong khu vực thì ASEAN chưa thể hiện được vị thế của mình. Nguyên nhân của thực tế trên đến từ cả ASEAN lẫn chủ thể xung đột. ASEAN với nguyên tắc không can thiệp và định hướng dùng ngoại giao và biện pháp hòa bình để giải quyết tranh chấp đã không can dự trực tiếp hay ép buộc các bên phải giải quyết triệt để mâu thuẫn song phương. Điểm yếu thể chế của ASEAN, các cơ chế giải quyết tranh chấp thiếu thẩm quyền thực thi và tuân thủ đối với các thành viên đã làm giảm uy tín của ASEAN trong giải quyết xung đột nội khối⁽⁴⁰⁾. Về phía Campuchia và Thái Lan, hai nước hoặc chưa chú trọng vai trò của ASEAN, hoặc không muốn giải quyết đa phương và không cho phép sự can dự của ASEAN. Hội đồng cấp cao chưa một lần được các bên đề nghị nhóm họp để tư vấn giải quyết xung đột.

Bên cạnh đó, tính hiệu quả trong biện pháp của ASEAN cũng phải đối mặt với những vấn đề nội tại của cả Campuchia và Thái Lan (chủ nghĩa dân tộc và đấu đá phe nhóm chính trị), khiến cho các thỏa thuận ngừng bắn liên tiếp bị vi phạm. Vấn đề cốt lõi chưa được giải quyết, thỏa thuận ngừng bắn giữa hai nước khá mong manh, hòa bình khu vực tiếp tục bị tác động và ASEAN trong tương lai cũng khó có thể có cách tiếp cận khác hơn để giải quyết xung đột Campuchia - Thái Lan nói riêng, mâu thuẫn nội bộ nói chung.

ASEAN với mục tiêu duy trì vai trò trung tâm trong cấu trúc khu vực đang đứng trước những câu hỏi lớn về tính hiệu quả trong phương thức hoạt động. Tuy nhiên, nguyên tắc trung lập và không can thiệp là cốt lõi trong phương cách ASEAN, giúp các thành viên có thể gắn kết với nhau, cùng hợp tác phát triển. Dù nhiều nhà khoa học từng nhắc đến việc thay đổi phương thức can dự để giải quyết tranh chấp nội bộ, nhưng dường như điều đó không khả thi với mô hình và tính chất của ASEAN. Do đó, kiên trì nguyên tắc trung lập, không can thiệp trong mọi tranh chấp, xung đột sẽ tiếp tục là định hướng lâu dài của ASEAN; đồng thời, thúc đẩy hơn nữa hợp tác nội khối về kinh tế, văn hóa - xã hội để tạo môi trường phát triển nhằm thúc đẩy hợp tác chính trị, giảm thiểu mâu thuẫn và tranh chấp. Trong bối cảnh gia tăng cạnh tranh, sự suy giảm của chủ nghĩa đa phương, ASEAN càng cần phải kiên trì với những nguyên tắc nền tảng của tổ chức để đoàn kết khu vực, thúc đẩy hợp tác và phát triển chung của khu vực □

(2) Nguyễn Văn Tân, *Nhìn lại chính sách ngoại giao Đổi đất lấy hòa bình của Xiêm trong quan hệ với Anh, Pháp từ nửa sau những năm 50 của thế kỷ XIX cho đến những năm đầu của thế kỷ XX*, Tạp chí khoa học, Đại học Huế, 60 (2010), tr.175-181, tr.178;

(3) Wan Waithayakon (1943), translated by Vijavat Isarabhakdi, *A Diplomatic History of Thailand*, International Studies Center, Bangkok, 2022, pp.85-86.

(4) Lawrence Palmer Briggs, *The treaty of March 23, 1907 between France and Siam and the return of Battambang and Angkor to Cambodia*, *The Far Eastern Quarterly*, 5 (1946), pp.439-454, p.448

(5) Wan Waithayakon (1943), *A Diplomatic History of Thailand*, p. 93

(6) Lee Yong Leng, *Southeast Asia: Essays in Political Geography*, Singapore University Press, Singapore, 1982, p.13

(7) Punnee Soonthornpocht, *From Freedom to Hell: A History of Foreign Interventions in Cambodian Politics and Wars*, Vantage Press, New York, 2005, p.29

(8) Sok Udom Deth, *Factional Politics and Foreign Policy Choices in Cambodia-Thailand Diplomatic Relations, 1950-2014*, PhD Dissertation, der Humboldt-Universität zu Berlin, 2014, p.52

(9) Michael Leifer, *Cambodia: The search for Security*, Frederick A. Praeger Inc, London & New York, 1967, p.87

(10) D. Otto F. von Feigenblatt, *Exploring the relationship between prospect theory and international conflict: the Thai-Cambodian border dispute as a case study*, *Revista de Comunicacion Vivat Academia*, 19 (2012), pp.14-30, p.20

(11) Nicole Jenne, *When conquest would have paid: domestic mobilization and political constraints in the Thai-Cambodian border conflict 2008-2011*, *Global Change, Peace & Security*, 30 (2018), pp.17-36, p.28

(12) Pavin Chachavalpongpun, *Thai-Cambodian Conflict: The failure of ASEAN's Dispute Settlement Mechanisms*, *Asian Journal of Peacebuilding*, 1 (2013), pp.65-86, p.71

(13) Nicole Jenne, *When conquest would have paid*, p.29

(14) Saima Afzal, *Thailand, Cambodia escalate Conflict, Demonstrating limits of Diplomacy*, <https://www.aspistrategist.org.au/thailand-cambodia-escalate-conflict-demonstrating-limits-of-diplomacy/>, ngày 16/12/2025

(15) Tâm Dương, *Campuchia công bố thương vong trong xung đột với Thái Lan*, <https://tuoitre.vn>, ngày 25/12/2025

(16) An Bình, *Thái Lan - Campuchia thỏa thuận ngừng bắn từ hôm nay, 27/12*, <https://baohinhphu.vn>, ngày 27/12/2025

(17) Hoài Linh, *Nổ ở khu vực biên giới tranh chấp, lính Thái Lan và Campuchia bị thương*, <https://vietnamnet.vn>, ngày 06/01/2026

(1) D.G.E. Hall, *A History of South-East Asia*, MacMillan, New York, 1966, pp.792-793; Nguyen Tien Dung, *The Siamese Government's responses to Western Forces at the time of King Mongkut (1851-1868)*, *Studia nad Historia, Kultura I Polityka*, 11 (2017), pp.67-92, p.84; Neon Snidvongs, *Siam's foreign Relations in the Reign of King Mongkut, 1851-1868*, International Studies Center, Ministry of Foreign Affairs, Bangkok, 2023, pp.558-562

- (18) Bùi Đức, *Campuchia bác quyền kiểm soát của Thái Lan tại các đền cổ tranh chấp*, <https://laodong.vn>, ngày 09/02/2026; Duy Nguyễn, *Thái Lan tính hủy thỏa thuận phân định ranh giới biển với Campuchia*, <https://baovanhoa.vn>, ngày 11/02/2026
- (19) ASEAN Secretariat, *Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia, 1976*, <https://agreement.asean.org/media/download/20131230235433.pdf>
- (20) R. Amer, *The Association of Southeast Asian Nations' (ASEAN): conflict management approach revisited, will the charter reinforce ASEAN's role?*, Australian Journal of South-East Asian Studies, 12 (2009), pp.6-27, pp.10-12
- (21) ASEAN, *Hiển chương của Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á*, Jakarta, 2008, tr.15
- (22) ASEAN, *2010 Protocol to the ASEAN charter on dispute settlement mechanisms*, <https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2019/02/2010-Charter-DSM-1.pdf>, ngày 08/4/2010
- (23) Phan Duy Hao, *Institutional Design and its constraints: Explaining ASEAN's role in the temple of Preah Vihear Dispute*, Asian Journal of International Law, 15 (2015), pp.7-15, p.8
- (24) David Martin Jones, Nicole Jenne, *Weak states's regionalism: ASEAN and the limits of security cooperation in Pacific Asia*, International Relations of the Asia-Pacific, 16 (2016), pp.209-240, p.222
- (25) France24, *ASEAN fails to solve Thai-Cambodian border*, <https://www.france24.com/en/20080721-asean-fails-solve-thai-cambodian-border-dispute-asia>, ngày 21/07/2008
- (26) United Nations, *Security Council Press Statement on Cambodia-Thailand Border Situation*, <https://press.un.org/en/2011/sc10174.doc.htm>, ngày 14/2/2011; Yoshifumi Tanaka, *A New Phase of the Temple of Preah Vihear Dispute before the International Court of Justice: Reflections on the Indication of Provisional Measures of 18 July 2011*, Chinese Journal of International Law, 11 (2012), pp.191-226, p.203
- (27) K. Kesavapany, *ASEAN and the Cambodia-Thailand Conflict*, <https://eastasiaforum.org/2011/03/01/asean-and-the-cambodia-thailand-conflict/>, ngày 01/3/2011
- (28) Nicole Jenne, *When conquest would have paid*, p.29
- (29) David Martin Jones, Nicole Jenne, *Weak states's regionalism*, pp. 209-240
- (30) Martin Wagerer, *Lessons from Preah Vihear: Thailand, Cambodia, and the Nature of Low-Intensity Border Conflicts*, Journal of Current Southeast Asian Affairs, 30 (2011), pp.27-59, p.28
- (31) Wasana Nanuam, Pradit Ruangdit, *Prawit rejects GBC meeting in Indonesia*, <https://ki-media.blogspot.com/2011/03/prawit-rejects-gbc-meeting-in-indonesia.html>, ngày 23/3/2011
- (32) ASEAN, *ASEAN Foreign Ministers' statement on Thailand-Cambodia border dispute*, <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/07/ASEAN-FOREIGN-MINISTERS-STATEMENT-ON-BORDER-DISPUTE-27-JULY-2025.pdf>, ngày 27/7/2025
- (33) Hadi Pradnyana, *The Limits of the ASEAN Way: Reflections on Cambodia-Thailand Peace Talks*, <https://modern diplomacy.eu/2025/10/25/the-limits-of-the-asean-way-reflections-on-cambodia-thailand-peace-talks/>, ngày 25/10/2025
- (34) Rozanna Latiff, *Cambodia and Thailand agree to ASEAN observers to ensure ceasefire holds*, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/cambodia-thailand-agree-asean-observers-ensure-ceasefire-holds-2025-08-07/>, ngày 07/8/2025
- (35) Chhay Lim, Chandarith Neak, *Five days that shook ASEAN: How the Cambodia-Thailand border clash became a superpower showdown*, <https://www.9dashline.com/article/five-days-that-shook-asean-how-the-cambodia-thailand-border-clash-became-a-superpower-showdown>, ngày 03/10/2025; Yashraj Sharma, *What's in the Thai-Cambodia peace agreement and can it hold?*, <https://www.aljazeera.com/news/2025/10/27/whats-in-the-thai-cambodia-peace-agreement-and-can-it-hold>, ngày 27/10/2025
- (36) Thu Uyên, *ASEAN triển khai nhóm giám sát tới biên giới Thái Lan-Campuchia, kêu gọi ngừng bắn*, <https://baothanhhoa.vn>, ngày 14/12/2025
- (37) Ilango Karuppannan, *Diplomacy without Drama: Malaysia's Role in the Cambodia-Thailand Conflict*, Rajaratnam School of International Studies, No. 168, Singapore, 05/8/2025
- (38) Hội nghị ngoại trưởng ASEAN: *Quan điểm Việt Nam và các nước về tình hình giữa Campuchia - Thái Lan*, <https://baochinhphu.vn>, ngày 23/12/2025
- (39) Nguyễn Thị Thu Nga, *Khủng hoảng biên giới Thái Lan - Campuchia năm 2025: Những thách thức đặt ra đối với cấu trúc an ninh khu vực ASEAN*, <https://lyluanchinhtri.vn>, ngày 13/02/2026
- (40) Pavin Chachavalpongpun, *Thai-Cambodian Conflict*, pp.77-80